

Kvinnliga pionjärer i villastaden Djursholm och Danderyds kommun

INGER STRÖM-BILLING

Danderyds kommunvapen, tidigare Djursholms stadsvapen. I vapnet ingår de tre fälten från släkten Banérs vapensköld, de tre rosorna överst symboliserar trädgårdsstaden Djursholm.

När det gamla Banérgodset började sälja ut sin mark i slutet av 1800-talet köptes området närmast slottet av Djursholm AB för att där anlägga Sveriges första villa- och trädgårdsstad. Bland aktieinnehavarna fanns flera kvinnor med relativt stora aktieposter, men ingen av dem satt i bolagets styrelse.¹ Bolaget delade upp marken i tomter och skötte även under de första åren sådana tekniska angelägenheter som väganläggningar, vattenledning och elverk, men deltog även i finansieringen av diverse sociala ärenden som att bekosta en barnmorskas lön och ett fattighus. År 1890 övertog municipal-samhället Djursholm det mesta av bolagets tillgångar och åtaganden och 1901 övergick området till att bli Djursholms köping med ett innevånarantal av ca 1 400 personer.² Ännu fanns ingen kvinna med bland de styrande i kommunalstämman, men i underliggande nämnder hittar vi nu den första kvinnliga ledamoten.

Helena Svedelius

Helena Svedelius, lärare vid Djursholms Samskola, hade kommit in i det kommunala arbetet när en särskild styrelse för epidemisjukvården valdes i januari 1901 och när en sjukhusstyrelse bildades senare samma år, valdes hon in även där. Helena Svedelius var även den första kvinna som nio år senare, 1910, kom in i en av de högre politiska instanserna som suppleant i kommunalnämnden. Hon hade vid valet 1910 kandiderat till kommunal-

fullmäktige i detta första val där kvinnor kunde väljas in i denna församling. Hon valdes in som en respekterad person, inte som partiföreträdare.

Ledamöterna blev vid denna tid invalda enligt den differentierade skalan, där röstetalet räknades lägre eller högre beroende på storleken på den inbetalda skatten. Den väljare som betalade mycket skatt kunde avge många röster, men röstetal hade numera begränsats till 40 per person. De som kandiderade hade fått röstetal mellan 2936 och 73. Helena Svedelius hade fått ett röstetal om 479, men detta röstvärde låg 1910 under gränsen för inval. När en av de fyra ordinarie ledamöterna i kommunalnämnden året därpå avgick, ombads hon tillfälligt inta hans plats, men därtill tackade hon nej.³

Helena Svedelius som under senare år titulerades fattigvårdsinspektris tycks inte ha kandiderat till en plats i kommunalfullmäktige vid kommande val, men fanns under lång tid med i det sociala nämndarbetet i kommunen. Fullmäktige biföll t. ex. hennes anhållan om anslag för s.k. kolonivård under somrarna för behövande barn. Hon gifte sig aldrig utan hade ett gemensamt hushåll med sin mor, överstinnan Hilda Svedelius.⁴ Det var ett hushåll av kvinnor – en hushållsform som var mycket vanlig i början av 1900-talet.⁵

Emma Heilborn och Hedvid Phragmén

När Djursholm blev stad från och med 1 januari 1914 ändrades den politiska organisationen och tjugofem personer skulle väljas för det nya stadsfullmäktige. Här hittar vi två kvinnliga pionjärer – Emma Heilborn och Hedvig Phragmén. I detta val röstade man inte som tidigare företrädesvis på person, utan man valde nu i första hand parti. Båda kvinnorna som invaldes i stadens första stadsfullmäktige hade kandiderat på lokala borgerliga listor.

Borgerligheten i Djursholm vid denna tid bestod av konservativa och till stor del av socialliberala personer som inte hörde till de mest välsituerade, utan var konstnärer, författare, akademiker och framför allt nytänkare. Emma Heilborn var femtiosju år när hon kom in i fullmäktige, socialt engagerad och änka sedan 1909. Hon hade redan 1899 varit med och samlat in pengar för en föreläsningssal för Djursholms arbetare, 1908 hade hon tillsammans med Elsa Beskow och Alice Tegnér hållit en fest för alla Djursholms hushållsarbetande tjänarinnor, 1915 var hon en av de kvinnor som ordnade ett opinionsmöte för fred och tillsammans med Natanael Beskow startade hon Djursholms Folkbildningsförening. De ville höja människors

Djursholms stads första stadsfullmäktige samlat i plenisalen på Djursholms slott den 2 januari 1914. Längst till vänster Fröken Hedvig Phragmén och Fru Emma Heilborn. Bilden från Djursholms tidning 9 januari 1914. Jfr med bilden av presidiet år 2002, s. 193.

kunskapsnivå och föreningen upprätthöll hemma hos Emma en föreläsningsverksamhet kombinerad med musikaftnar då t. ex. operasångaren Harald Falkman sjöng.⁶

Hon tillhörde även styrelsen för Djursholms Kvinnliga Kommunal förening. Denna förening hade startat i januari 1913 med ett upprop till alla Djursholms kvinnor där syftet med sammanslutningen uppgavs vara, att samla de röstberättigade kvinnorna till möten för att göra dem intresserade av kommunala angelägenheter. Föreningen höll s k sällskapsaftnar med föredrag av radikala pionjärer som Emilia Fogelklou, Marika Stjernstedt, Kerstin Hesselgren, Barbro Alving m.fl. Kvinnorna på Djursholm kom att lära känna varandra närmare och varje valår gav föreningen förslag på kvinnor lämpade för ledamotskap i stadsfullmäktige.

Med sitt sociala engagemang var Emma Heilborn under tio år ledamot av fattigvårdsstyrelsen där hon innehade posten som vice ordförande. I stadsfullmäktige där hon satt åren 1914–1920 motionerade hon i frågor som låg vardagslivet nära. Hon ville i en motion ta bort dansbanan vid slottet, sedan det visat sig att danskvällarna drog till sig fylla och bråk och i den

s.k. Emmamotionen krävde hon säkrare gångvägar i kommunen. Båda motionerna beviljades. Dansbanan revs och längs många vägar började man bygga upphöjda trottoarer av trä.

Emma Staaff, som hon hette som flicka, hade tjugوårig avlagt examen vid Högre Lärarinneseminariet i Stockholm och var därefter verksam som lärarinna vid Lyceum för flickor, men tycks temporärt ha avgått när hon gifte sig. Hon följde tidsmönstret och svensk lag, en lag som föreskrev att gift kvinna inte fick inneha statlig tjänst. Denna lagstiftning skulle komma att gälla långt fram på 1930-talet och var under hela denna tid en dominerande tanke i samhället. Som gift flyttade hon till Djursholm och skapade i familjens stora villa ett bibliotek om tre rum som blev Djursholms första allmänna bibliotek tillkommet i folkbildningens tjänst. Folkbiblioteket disponerade sedan lokalerna kostnadsfritt tills den för varje år större samlingen böcker 1920 flyttade upp till Djursholms slott. Emma Heilborn tjänstgjorde utan ersättning i biblioteket en kväll i veckan även sedan hon lämnat sina politiska uppdrag. Det sista hon gjorde var att till staden skänka en tomt avsedd för uppförande av en biblioteksbyggnad.⁷

Även den andra kvinnan som kom in i fullmäktige, Hedvig Phragmén, var lärarinna och i hennes fall vid Djursholms Samskola där hon undervisade i matematik och fysik.⁸ Till skillnad från Emma Heilborn var hon ogift och hade därför under hela sitt liv möjlighet att förena förvärvsarbete och politik. Hon bodde tillsammans med fadern och en förvärvsarbetande syster.⁹ Liksom Emma Heilborn var hon aktiv i styrelsen för Djursholms Folkbildningsförening. Liksom Emma Heilborn var hon också en av grundarna till Djursholms Kvinnliga Kommunal förening och var dess första sekreterare t.o.m. 1918. Föreningen firade 1963 sitt 50-årsjubileum men lades därefter ner.¹⁰ Hedvig Phragmén yttrade sig endast en gång i fullmäktigeförsamlingen och då i ett ärende som gällde en billigare sotningstaxa. Vid votering vann Phragmén's yrkande och stadsstyrelsens dyrare taxeförslag föll.¹¹ Kvinnorna lade sällan fram yrkanden i plenum.

Anna Norbeck, Ester Lager, Märtha Eckhoff, Louise Palander

Vid ett fyllnadsval 1919 invaldes Anna Norbeck som den tredje kvinnan i stadsfullmäktige. Anna Joachimsson var född i Östergötland och efter giftermål med den unge kassören Axel Norbeck, även han från Östergötland,

hade hon och mannen varit bland de första som 1898 flyttat till Djursholms Ösby. När hon fyrtiosjuårig valdes in i fullmäktige hade hon bott i kommunen i tjugotvå år och ägnat sin tid åt familjen. Hon höll hemmavid skola med barnen och särskilt värnade hon om att de under sina promenader i den lantliga naturen runt omkring Djursholm skulle lära känna traktens flora och fauna. Fram till 1917 hade hennes man, nu direktör för Stockholms stads brandförsäkringskontor, suttit i fullmäktige så hon var väl bevandrad i stadens olika frågor. Hon stannade dock endast ett år i fullmäktige och sedan tycks arbetet i Fosterländska Kvinnors Förbund ha tagit alltmer tid. Denna förening var en sammanslutning av Djursholmskvinnor som bildats 1914 för att hjälpa nödlidande i krigstid men fortsatte därefter i många år att ge nödlidande och fattiga hjälp. Åren 1926 till 1948 var hon föreningens ordförande.¹²

Vid val av ledamöter till fullmäktige för åren 1921–1924 hade 507 män och 539 kvinnor använt sig av sin rösträtt vilket endast utgjorde en tredjedel av de rösträttsberättigades skara.¹³ Valintresset tycks inte ha varit så stort, men rösterna från stadens nu röstberättigade kvinnor hade som synes varit flera än de från männen. Man hade vid valet haft att välja på namnlista för Kommunal Samling eller för Arbetarepartiet och varje person hade nu bara en röst hur mycket skatt man än betalade. Den borgerliga samlingslistan vann stort. Nya kvinnor på den Kommunala Samlingslistan var Ester Lager, Märtha Eckhoff och Louise Palander. På Arbetarepartiets lista kom fru Söderberg in.

Ester Lager var född år 1872 och hade vuxit upp i Stockholm. Hon hade som de tidigare pionjärerna tagit examen vid Högre Lärarinneseminariet i Stockholm. Efter examen tjänstgjorde hon åren 1895–1904 vid Sofi Almquists Samskola. Rektor Almquist hade varit förvärsarbetande endast under några år innan hon gifte sig och blev hemmafru. Hemmavid började hon sedan undervisa sina egna barn och efterhand utökade hon sin lilla privata familjeskola i Djursholm med andra pojkar och flickor. Hon fick så goda erfarenheter av samundervisningen att hon år 1892 startade den väl ansedda Sofi Almquists Samskola.¹⁴ Ester Lager blev under sina år i Almquists skola en av förespråkarna för samskolor, inte minst för att de även kunde ge flickor undervisning i de ämnen som behövdes för inträde till högre studier.

Tiden var stadd i förändring och Ester Lager skulle själv ta studenten som privatist 1906 och studerade därefter vid Stockholm Högskolas natur-

vetenskapliga fakultet, tog en fil.mag. 1911 och blev assistent på biologiska institutionen. Biologi och matematik var de ämnesområden hon skulle komma att undervisa i. Hon flyttade till Djursholm 1914 när hon fick tjänsten som föreståndare för Djursholms Samskola, där Viktor Rydberg hade varit inspektor, Natanael Beskow rektor, Erik Axel Karlfeldt svensklärare, Malin Maartman teckningslärare och Malins syster Alice Tegnér musiklärare.¹⁵ Denna ärorika post innehade Ester tills hon gick i pension vid 60 års ålder. Då fick hon sin första guldmedalj i åttonde storleken av Kungl. Patriotiska Sällskapet ”för medborgerlig förtjänst”.

Under åren 1915–1918 hade hon haft Kungl. Majt:s uppdrag att utreda privatläroverkens löneförhållanden och hon hann även tillsammans med Frida Fisch författa en bok i matematik med räkneövningar.

I Djursholms stadsfullmäktige satt hon till 1938. Förutom i stadsfullmäktige satt hon även i folkskolestyrelsen, lönenämnden och drätselkammaren. Löneärenden hade intresserat hennes redan under seminarietiden och även i Djursholmspolitiken var hon engagerad i dessa frågor. Vid Djursholms Samskola hade vid denna tid en manlig lärare en lön av 2950 kronor per år jämte 1400 kronor i tjänstgöringspenningar. En kvinnlig lärare med samma undervisning åtnjöt en lön av 1100 kronor jämte tjänstgöringspenningar 500 kronor.¹⁶ Motiveringen var ofta att kvinnorna var ogifta medan männen skulle försörja en familj, men detta synsätt ansåg Ester Lager orättvist eftersom även ensamstående kvinnor kunde ha familj att försörja. Vid sin avgång från politiken erhöll hon den andra guldmedaljen ”för långvarig, gagnande verksamhet”.¹⁷

Märta Eckhoff hade varit bosatt i Djursholm i elva år när hon valdes in i fullmäktige där hon satt åren 1921–1926. Hon blev under denna tid änka, gifte om sig 1930 och bytte namn till Janse. Hon hade inga egna barn, men var ledamot av styrelsen för Tomta barnhem, Österriskiska barnhemmet och Stiftelsen Småbarnshem som hade verksamhet i Djursholm och erhöll bidrag från staden.¹⁸ Hon skrev kåserier i den lokala tidningen och hon blev hedersledamot i Samfundet Djursholms Forntid och Framtid, hembygdsföreningen på Djursholm, för sitt intresse i hembygden och trädgårdsstadens historia. Trädgårdsarbete och stadens gröna områden var hennes stora intresse, men det gav inga spår i fullmäktige.

Hon röstade oftast på majoritetens förslag och endast en gång avgav hon en reservation tillsammans med Louise Palander och två herrar i församlingen och det var när fullmäktige 1925 röstade igenom ett tunnelbygge

genom berget vid Stocksundsbron. Tunnelbygget skulle bli ett gemensamt projekt mellan Djursholms, Stocksunds och Danderyds kommuner samt Stockholm-Roslagens järnvägsaktiebolag och hela bygget beräknades kosta 2,6 miljoner kronor. ”Om de gjorda beräkningarna ej hålla streck, torde Djursholms invånare hava att motse antingen ytterligare stegring av biljettprisen å banan eller en höjning av kommunalskatten eller båda delarna” skriver de i reservationen.¹⁹ Men vad än tunneln kom att kosta så går tågen där än i dag.

Louise Palander var född i Karlskrona 1872 och när hon kom in i fullmäktige hade hon under många år varit anställd som kassörska i Stockholms Enskilda Bank. Hon var mycket aktiv i föreningen ”Självförsörjande Bildade Kvinnor” där hon redan från det att föreningen bildades år 1908 varit kassör. Hon drev även fram att föreningen fick ett vilohem för sina medlemmar och hon var aktiv i dess ekonomiska skötsel.²⁰ Louise Palander var aktiv i tunnelfrågan ovan, men yrkade eller reserverade sig inte i någon ytterligare fråga. För övrigt kan noteras att även fru Söderberg från Arbetarepartiet oftast följde majoritetens förslag. En kuriositet är att alla kvinnor konstigt nog nästan vid varje möte valdes att justera protokollet, möjligen för att de ansågs ha mer tid.

Bland dessa pionjärer märker man att många var utexaminerade lärare. De ogifta kunde förena yrkesliv och politik, medan de gifta oftast blev hemmafruar som sökte sig till ideellt arbete eller arbete med barn i hemmet. Först när barnen blev större sökte kvinnorna sig till politiskt kvällsarbete. Deras intresseområden låg oftast på det sociala planet jämte utbildningsfrågor medan tekniska frågor lyser med sin frånvaro. Alla arbetade de för kvinnors delaktighet i samhällets utveckling. Antalet kvinnor i fullmäktige ökade inte under 1930- och 1940-talen och på 1950-talet satt där alltså bara fyra till fem kvinnor.²¹ Fortfarande var det skolfrågor och sociala frågor som dominerade bland de kvinnliga ledamöterna.

Danderyds kommun – Britta Åhlberg, Thesy Burenstam-Linder, Ulla Voss-Schrader

1967 inkorporerades Stocksunds köping med Djursholms stad och fullmäktigeförsamlingen utökades till trettiofem ledamöter bestående av 5 kvinnor

och 30 män.²² Danderyds landskommun och municipalsamhället Enebyberg hade då också gått samman och bildat Danderyds köping. I samband med den riksomfattande kommunreformen 1971 sammanlades därefter Danderyds köping och Djursholms stad till Danderyds kommun med ca 28.000 innevånare. Det nya kommunnamnet tog man från den äldsta kommundelen Danderyd, medan Djursholms stads vapen blev den nya kommunens vapen.

Kommunfullmäktige i den nya kommunen Danderyd utökades till fyrtiofem platser. Alltifrån dess har en viss inofficiell kvotering skett mellan de fyra kommundelarna, dvs en geografisk kvotering men ingen könskvotering. I det nya fullmäktige skulle folk från alla fyra kommundelarna vara representerade och flera kvinnor som tidigare suttit som ledamöter i de olika fullmäktigeförsamlingarna hamnade 1971 som suppleanter för att ge plats åt männen. Kvinnorna skulle dock till år 1976 arbeta sig upp till 14 platser av de 45 varav Moderata Samlingspartiets tjugotvå mandat var fördelade på 6 kvinnor och 18 män.²³ Men därefter kan man finna ledamöter som mer än tidigare kämpar för kvinnans medverkan i den politiska församlingen och i samhällets utveckling.

I början av 1970-talet hade Britta Åhlberg kommit in i Danderyds kommunfullmäktige men satt där bara under något år, därför att hon i stället valde att arbeta i de lokala högerföreningarna, Länskvinnoförbundet, i landstingets verksamheter m.m. Hon var utbildad socionom, hade tidigare bott i Stocksund och på 1950-talet varit ordförande i Högerpartiets Kvinnoförening i Stocksund. När hon 1961 flyttade till Djursholm valdes hon detta år som första kvinna till ordförande i Högerföreningens styrelse i Djursholm. Bland det första hon gjorde i denna förening var att införa en du-reform. Herrarna i styrelsen hade ditintills alltid titulerat varandra, men Britta införde med sitt glada och kraftfulla sätt en modernisering av styrelsearbetet och det fortsatte hon sedan med i sjutton år – under vilken tid även partiet 1969 moderniserade sitt namn till Moderata Samlingspartiet.

Hon krävde att samhället måste bli mer kvinnovänligt och kraven innefattade bl.a. fler barnstugor och fler familjedaghem.²⁴ Sedan hon lämnat fullmäktige satt hon under många år ordförande i det nätverk som Länskvinnoförbundet utgjorde och skulle därigenom komma att stimulera många kvinnor till politiskt arbete. Hon åkte runt till länets alla kvinnoföreningar och i bl.a. ett dåtida nybyggarsamhälle som Jakobsberg hjälpte hon till att bilda en ny kvinnoförening. Där satt sedan gammalt herrar i partiförening-

ens styrelse och ingen ville flytta på sig. Britta påvisade att om där fanns en kvinnoförening blev automatiskt en kvinna enligt stadgarna adjungerad till den ”stora” föreningens styrelse och så blev det också.

I Danderyd kom utan problem fler kvinnor in i föreningsstyrelsen och kvinnorna bildade ett nätverk som även efter Brittias avgång 1980 träffades för föredrag och lunch någon gång i månaden. Att på så vis lära känna sina moderata vänner och veta vad de var intresserade av var en tillgång när det blev fråga om nomineringar.²⁵

Thesy Burenstam-Linder förde på ett stillsamt sätt fram kvinnors och barns behov i den nya större fullmäktigeförsamlingen när hon kom in 1974. Många kvinnor avsåg sig politiskt arbete därför att mannens arbete krävde att han ofta var borta. De ville inte gå ifrån barnen för att gå på fullmäktiges kvällsmöten. Thesys man hade åren före hennes inträde varit ledamot av Djursholms fullmäktige, men slutat för att i stället ägna sig åt rikspolitiken. Det blev för honom många kvällars arbete, men Thesy löste problemet genom att vara den första bland fullmäktiges damer som tog med sig sitt spädbarn till fullmäktiges möten. Inte så att hon satt och ammade för öppen ridå såsom ibland sker i dag, utan hon hade barnet i en korg i ett intilliggande rum där det kunde skötas. Det var en pionjärinsats som skulle rikta strålkastarna på ett kvinnoproblem.

Ett annat problem i kommunen var att så mycket satsades på fotbolls- och ishockeyplaner och att pojkklubbarna lade beslag på alla tider. Flickorna fick mindre utrymme och sämre tider än pojkarna. Thesy arbetade för en jämnare fördelning mellan kommunens ungdomar, vilket medförde att flickor fick egna tider på skridskorinkarna utan att riskera att bli knuffade eller drabbas av slag från ishockeyklubb. För att pojkarna inte skulle bli utan speltider tog fullmäktige beslut om fler isrinkar. I dag har kommunen två ishallar och två konstfrusna utomhusbanor. Tillsammans med moderatkollegan Louise Åhrberg startade hon även Djursholms Allmänna Skridskoklubb, DASK, som så småningom fick gott om tider för konståkning. Klubben har i dag några hundra medlemmar och håller sig med ett 20-tal kompetenta tränare. Den började därtill tävlingsverksamhet inom konståkning. Den kommunala satsningen på konståkning och ridning innebar att flickor fick möjlighet att i samma utsträckning som pojkar utöva fritidsaktiviteter.²⁶ I och med Thesys arbete fick alla barn i Danderyds kommun en mer varierad fritid.²⁷

Med Ulla Voss-Schrader kom jämställdhetsfrågor på allvar in i Djursholms fullmäktige. När jag läser hennes memoarer, tror jag mig förstå, att hennes jämställdhetssträvanden kan vara ett resultat av egna upplevelser. Ulla växte upp i Göteborg där hon gick på Flickläroverket. Men eftersom Ulla även ville läsa matematik, fysik och kemi, avtalades det med det närbelägna pojkläroverket, senare Hvitfeldska Läroverket, att flickskolans elever skulle få läsa dessa ämnen tillsammans med pojkarna där. Tre flickor valde denna utbildning och det bemötande som de fick blev snarast en chock. Ulla minns morgnar, då pojkar bildade häck vid ingången till skolgården, skratade åt dem och kastade glåpor. Även lärarna hade ofta den uppfattningen, att man inte kunde vänta sig att flickor skulle förstå någonting. En manlig lärare skickade gärna fram flickorna till svarta tavlan för att räkna, medan han själv stod bredvid och småskrattade och tittade på dem uppifrån och ned. Han hade gott stöd i pojkarna skriver Ulla. Men flickorna klarade de skriftliga proven bra och Ulla tog studenten 1946.

Därefter följde några terminer som specialelev på kemilinjen på Chalmers, där Ulla lärde sig glasyrer, Valands målarskola och Slöjdföreningens Skola, där hon efter tre år blev utexaminerad keramiker. När det gällde ställningen som specialelev på Chalmers eller som målände konstnär märkte Ulla ingenting av mäns ringaktning, men värre var det på Slöjdföreningen. Både lärare och pojkelever väntade sig där att flickorna skulle syssla med textil och mönsterritning. Att stå vid en cavalett och modellera ansågs inte vara något för flickor och läraren i skulptur sade till de fem flickor som deltog i hans lektioner att de gärna fick stå där, men att han inte tänkte undervisa dem.

I början av 1950-talet drev Ulla en keramisk verkstad i Enköping och där började den politiska karriären. En dag år 1953 hade två kvinnor ringt på Ullas dörr och sagt: ”Vi vet att du röstar på Högern, men vi tycker att du borde vara med i det politiska arbetet. Vi går och talar med Högerns ordförande”. De som ringt på var de enda två kvinnorna i Enköpings fullmäktige vid denna tid – den ena socialdemokrat och den andra folkpartist. Resultatet blev att Ulla kom in i det politiska livet, men det hör till saken att hon då redan sedan två år var ordförande i Enköpingskretsen av Fredrika-Bremer-Förbundet där även socialdemokraten och folkpartisten var med. Man kan här se vikten av nätverk.

Ulla flyttade till Djursholm 1964 där hon på 1970-talet blev enda anställda på Moderata Samlingspartiets i Djursholm/Danderyd kansli, vilken tjänst hon hade i över tio år. Genom detta föreningskansli gick alla politiska

frågor. Hennes arbetsinsats där vägde tungt och förutom arbetet på kansliet och i fullmäktige var hon även vice ordförande i kommunstyrelsen. Inför varje sammanträde samlade Ulla fullmäktiges kvinnliga ledamöter för en genomgång och diskussion av kontroversiella ärenden. Ibland bestämdes även vem som skulle gå upp i talarstolen och yttra sig i plenum. Tack vare Ulla fick Danderyds kommun 1978 både en jämställdhetskommitté för de anställda och en jämställdhetsdelegation som skulle arbeta utåt i samhället. Den senare var sammansatt av politiker och Ulla satt som ordförande i båda. Arbetet var mycket inriktat på ungdomar och Ulla var under många år ute på skolorna och talade jämställdhet. I båda instanserna skulle även efter Ullas tid alltid någon ledamot i kommunstyrelsen sitta som ordförande, så Ullas arbete hade medfört att jämställdheten nått en hög politisk nivå. Hon behöll de nätverk som skapats under Britta Åhlbergs tid även efter Kvinnoförbundets upplösning. Kvinnorna i Danderyd fortsatte sina träffar inom ramen för vad som nu kallades en kvinnokommitté och Ulla höll ständigt ögonen öppna för att hitta samhällsintresserade kvinnor som skulle kunna komma med i det politiska arbetet.²⁸

NOTER

1. Danderyds kommunarkiv. *Protokoll* vid allmänt sammanträde med Djursholms villastad. Bilagt brev ”Till Djursholms villastads Municipalstämma” 10/5 1900.
2. Palme, Henrik. Djursholms villastads tillkomst och första utvecklingsskeden. *Skrifter utgivna av Samfundet Djursholms Forntid och Framtid*. 1925.
3. Danderyds kommunarkiv. Djursholms *stämmoprotokoll* 28/12 1911.
4. *Djursholms adress- och kommunalkalender* 1910.
5. *Ström-Billing, Inger*. Ett eget rum, Stockholms monografi nr 161. 2002.
6. *Djursholms tidning* 16/3 1928.
7. *Djursholms tidning* 1899, 1908, 1914, 1915, 1925 och 1926.
8. *Djursholms adress- och kommunalkalender* 1910. Uppgifter om Samskolans personal. Minnesskrift om Djursholms Samskola. *Skrifter utgivna av Samfundet Djursholms Forntid och Framtid*. 1982.
9. *Djursholms adress- och kommunalkalender* 1910.
10. *Djursholms adress- och kommunalkalender* 1910. Agnes Eberstein, Djursholms kvinnliga Kommunalförening. *Skrifter utgivna av Samfundet Djursholms Forntid och Framtid*. 1963.
11. Danderyds kommunarkiv. Djursholms stadsfullmäktiges *protokoll* 29/12 1922 § 5.
12. *Tidningen Norrort* 19/6 1959. Emma Heilborn, Fosterländska kvinnors förbund. *Skrifter utgivna av Samfundet Djursholms Forntid och Framtid*. 1963. Intervju den 20 oktober 2008 med Maya Falck, barnbarn till Anna Norbeck.
13. *Djursholms tidning* 17/12 1920.

14. *Djursholms tidning* 14/3 1919.
15. Uppgifter om Samskolans personal. Minnesskrift om Djursholms Samskola. *Skrifter utgivna av Samfundet Djursholms Forntid och Framtid*. 1982.
16. Danderyds kommunarkiv. Kommunalfullmäktiges *protokoll* 17/6 1912 § 10.
17. *Djursholms tidning* 7/7 1922, 1/7 och 8/7 1932. *Djursholms tidning-Roslagsposten* 5/7 1957.
18. *Djursholms tidning* 17/12 1920.
19. Danderyds kommunarkiv. Djursholms stadsfullmäktiges *protokoll* 7/12 1925. Bilaga B per 14/12 1925.
20. *Djursholms tidning* 24/11 1922.
21. Danderyds kommunarkiv. Djursholms stadsfullmäktiges *protokoll* med bihang 1955. Förteckning över stadsfullmäktige, valda för tiden 1955–1958.
22. Danderyds kommunarkiv. Djursholms stadsfullmäktige, *protokoll* 30/1 1967.
23. Danderyds kommunarkiv. *Uppropslista* vid kommunfullmäktiges sammanträde den 2/2 1976.
24. *Tidningen Norrort* 12/8 1966.
25. Intervju med Britta Åhlberg 24/10 2008.
26. Föredrag av Gertrud Åström inför Danderyds jämställdhetsdelegation våren 1996. *Stockholms läns landsting websida*. Jämställda kulturbidrag. *Nyberg, Camilla*. Kultur o fritid – för vem. 1998
27. Intervju med Thesy Burenstam-Linder 28/8 2008.
28. *Ulla Voss-Schrader*, biografi, stencil 1992.